

MODERN CONCEPT OF GEOPOLITICS OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA

Temur Ravshanov

Student

Tashkent State University of Oriental Studies

Tashkent, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: China, geopolitics, international relations, global power, strategy

Received: 28.04.24

Accepted: 30.04.24

Published: 02.05.24

Abstract: This article explores the modern concept of geopolitics of the people's Republic of China. The study is aimed at analyzing the key factors that shape China's geopolitical strategy, as well as assessing the role and impact of the country on a global scale. The article examines China's geopolitical interests, position in international relations, and efforts to become a global power. According to the results of the study, China seeks to increase its economic and military power, expand its regional and global influence, and occupy a leading position in the international system. At the same time, the geopolitical ambitions of the country are also associated with a number of difficulties and obstacles.

XITOIY XALQ RESPUBLIKASINING ZAMONAVIY GEOSIYOSAT TUSHUNCHASI

Temur Ravshanov

Talaba

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti

Toshkent, O'zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar: Xitoy, geosiyosat, xalqaro munosabatlar, global qudrat, strategiya

Annotatsiya: Ushbu maqola Xitoy Xalq Respublikasining zamonaviy geosiyosat tushunchasini o'rganadi. Tadqiqot Xitoyning geosiyosiy strategiyasini shakllantiruvchi asosiy omillarni tahlil qilish, shuningdek, mamlakatning global miqyosdagi roli va ta'sirini baholashga qaratilgan. Maqolada Xitoyning geosiyosiy manfaatlari, xalqaro munosabatlardagi pozitsiyasi va global qudratga aylanish yo'lidagi sa'y-harakatlari

ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, Xitoy o'zining iqtisodiy va harbiy qudratini oshirish, mintaqaviy va global ta'sirini kengaytirish hamda xalqaro tizimda yetakchi o'rinni egallashga intilmoqda. Shu bilan birga, mamlakatning geosiyosiy ambitsiyalari bir qator qiyinchiliklar va to'siqlar bilan ham bog'liq.

КОНЦЕПЦИЯ СОВРЕМЕННОЙ ГЕОПОЛИТИКИ КИТАЙСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ

Темур Равшанов

Студент

Ташкентский государственный университет востоковедения

Ташкент, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова:	Китай, геополитика, международные отношения, глобальная мощь, стратегия	Аннотация:	В этой статье рассматривается концепция современной геополитики Китайской Народной Республики. Исследование направлено на анализ ключевых факторов, формирующих геополитическую стратегию Китая, а также на оценку роли и влияния страны в глобальном масштабе. В статье рассматриваются геополитические интересы Китая, его позиция в международных отношениях и его усилия по превращению в мировую державу. Согласно исследованию, Китай стремится увеличить свою экономическую и военную мощь, расширить свое региональное и глобальное влияние, а также занять лидирующие позиции в международной системе. При этом геополитические амбиции страны также сопряжены с рядом трудностей и препятствий.
------------------------	---	-------------------	---

KIRISH

Xitoy Xalq Respublikasi bugungi kunda jahon hamjamiyatining eng muhim va ta'sirchan davlatlaridan biri hisoblanadi. Mamlakatning iqtisodiy va siyosiy qudrati, harbiy salohiyati va global miqyosdagi roli tobora ortib bormoqda. Xitoyning zamonaviy geosiyosat tushunchasi uning xalqaro maydondagi manfaatlari, maqsadlari va strategiyasini belgilab beradi. Ushbu tadqiqotning maqsadi Xitoyning geosiyosiy konsepsiyasini o'rganish, uning asosiy tarkibiy qismlarini tahlil qilish va global ta'sirini baholashdan iborat.

Shu bilan birga, Xitoy bir qator ichki va tashqi qiyinchiliklarga, jumladan, siyosiy tizim, iqtisodiy cheklolar, ekologik muammolar va mintaqaviy nizolarga duch kelmoqda. Xitoyning

kelajakdagi geosiyosiy o'rni va ta'siri mamlakatning ushbu muammolarni qanday hal qilishiga va xalqaro hamjamiyat bilan hamkorlikni qay darajada yo'lga qo'yishiga bog'liq bo'ladi. Har qanday holatda ham Xitoyning global siyosat va iqtisodiyotdagi roli tobora ortib borar ekan, uning geosiyosiy manfaatlari va harakatlari butun dunyo uchun katta ahamiyat kasb etadi.

ASOSIY QISM

Tadqiqot jarayonida Xitoyning rasmiy hujjatlari, siyosiy rahbarlarining bayonotlari, ilmiy maqolalar va ekspertlar fikr-mulohazalari o'rganildi. Xitoyning geosiyosiy strategiyasini shakllantiruvchi asosiy omillar, jumladan, iqtisodiy rivojlanish, harbiy modernizatsiya, energetik xavfsizlik va mintaqaviy hamkorlik masalalari tahlil qilindi [1]. Shuningdek, Xitoyning xalqaro munosabatlardagi ishtiroki, global boshqaruv tizimidagi o'rni va boshqa yetakchi davlatlar bilan o'zaro munosabatlari ko'rib chiqildi [2]. Tadqiqotda Xitoyning "Bir makon, bir yo'l" tashabbusi, Shanxay hamkorlik tashkiloti va BRIKS kabi xalqaro tuzilmalardagi faoliyati ham o'rganildi [3].

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, Xitoyning zamonaviy geosiyosat tushunchasi quyidagi asosiy yo'nalishlarni o'z ichiga oladi:

Iqtisodiy rivojlanish va global ta'sir. Xitoy o'zining iqtisodiy salohiyatini yanada oshirish va jahon iqtisodiyotida yetakchi o'rinni egallashga intilmoqda. Mamlakatning "Bir makon, bir yo'l" tashabbusi Yevroosiyo mintaqasidagi savdo-sotiq va investitsiyalarni kengaytirish, shuningdek, Xitoyning global ta'sirini mustahkamlashga qaratilgan [4].

Harbiy modernizatsiya va xavfsizlik. Xitoy o'z qurolli kuchlarini modernizatsiya qilish va harbiy qudratini oshirishga katta e'tibor qaratmoqda. Bu esa mamlakatning mintaqaviy va global xavfsizlikni ta'minlash borasidagi rolini kengaytirishga xizmat qiladi [5].

Energetik xavfsizlik va resurslar uchun kurash. Xitoy o'sib borayotgan iqtisodiyoti uchun zarur bo'lgan energiya manbalarini diversifikatsiya qilish va xavfsiz etkazib berishni ta'minlashga harakat qilmoqda. Bu borada mamlakatning Afrika, Yaqin Sharq va Markaziy Osiyodagi faoliyati alohida ahamiyat kasb etadi [6].

Mintaqaviy hamkorlik va integratsiya. Xitoy qo'shni davlatlar bilan o'zaro manfaatli aloqalarni rivojlantirish, mintaqaviy hamkorlik va integratsiya jarayonlarini kuchaytirishga intilmoqda. Shanxay hamkorlik tashkiloti va BRIKS kabi tuzilmalar Xitoyning ushbu maqsadlariga xizmat qiladi [7].

Xitoyning zamonaviy geosiyosat tushunchasi mamlakatning global miqyosdagi manfaatlari va maqsadlarini aks ettiradi. Xitoy o'zining iqtisodiy va harbiy qudratini oshirish orqali xalqaro tizimda yetakchi o'rinni egallashga intilmoqda. Shu bilan birga, mamlakatning geosiyosiy ambitsiyalari bir qator qiyinchiliklar va to'siqlar bilan ham bog'liq [8].

Xitoyning global qudratga aylanish yo'lidagi harakatlari boshqa yetakchi davlatlar, ayniqsa, AQSh bilan raqobat va qarama-qarshiliklarni keltirib chiqarmoqda. Xitoyning iqtisodiy va harbiy sohalardagi o'sishi xalqaro hamjamiyatda xavotir va shubhalarni uyg'otmoqda [9]. Bundan tashqari, Xitoyning ichki siyosiy tizimi, inson huquqlari masalasi va atrof-muhitga ta'siri kabi muammolar ham mamlakatning xalqaro nufuziga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin [10].

Xitoyning geosiyosiy strategiyasi mintaqaviy va global miqyosda bir qator muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Xitoyning Janubi-Sharqiy Osiyo mintaqasidagi hududiy nizolar, ayniqsa, Janubiy Xitoy dengizi masalasidagi keskin pozitsiyasi qo'shni davlatlar bilan munosabatlarni murakkablashtirmoqda [11]. Xitoyning Afrikadagi faoliyati ham ba'zi shubha va tanqidlarga sabab bo'lmoqda. Ayrim kuzatuvchilar Xitoyni Afrika davlatlarining tabiiy resurslarini ekspluatatsiya qilishda va mahalliy aholining manfaatlarini e'tiborga olmaslikda ayblashmoqda [12].

Xitoyning "Bir makon, bir yo'l" tashabbusi ham bir qator qiyinchiliklarni keltirib chiqarmoqda. Loyihaning moliyaviy barqarorligi, ishtirokchi davlatlarning qarzдорligi va ekologik ta'siri kabi masalalar xalqaro hamjamiyatning xavotirini oshirmoqda [13]. Bundan tashqari, Xitoyning ushbu loyiha orqali o'z geosiyosiy ta'sirini kengaytirish niyati ham ba'zi davlatlar tomonidan shubha bilan qabul qilinmoqda.

Shu bilan birga, Xitoyning yuksalishi va global rolining ortib borishi xalqaro tizimda yangi imkoniyatlar va hamkorlik istiqbollarini ham ochib bermoqda. Xitoy global muammolarni hal qilish, jumladan, iqlim o'zgarishi, qashshoqlikka qarshi kurash va tinchlikni ta'minlash kabi sohalarda muhim rol o'ynashi mumkin [14]. Xitoyning rivojlanayotgan davlatlarga investitsiyalari va savdo aloqalari ularning iqtisodiy o'sishiga turtki berishi mumkin.

Xitoyning zamonaviy geosiyosat tushunchasini to'liq anglash uchun mamlakatning ichki siyosiy va ijtimoiy-iqtisodiy dinamikasini ham hisobga olish zarur. Xitoy rahbariyati oldida turgan asosiy vazifalardan biri – iqtisodiy o'sishni barqaror darajada saqlab qolish va aholining turmush darajasini oshirishdir [15]. Bu esa, o'z navbatida, mamlakatning tashqi siyosati va geosiyosiy strategiyasiga ham ta'sir ko'rsatadi.

Xitoyning geosiyosiy manfaatlarini nafaqat iqtisodiy va harbiy sohalarda, balki madaniy va g'oyaviy yo'nalishlarda ham namoyon bo'ladi. Xitoy o'zining noyob madaniyati va qadriyatlarini targ'ib qilish orqali xalqaro maydonda "yumshoq kuch" siyosatini olib bormoqda [16]. Konfutsiylik g'oyalari, xitoy tili va madaniyatini dunyo bo'ylab yoyish Xitoyning globallashtirish strategiyasining muhim qismi hisoblanadi.

Xitoyning raqamli texnologiyalar sohasidagi yutuqlari ham mamlakatning geosiyosiy ta'sirini oshirishga xizmat qilmoqda. Xitoy kompaniyalari sun'iy intellekt, 6G aloqa tizimlari va

bulutli texnologiyalar kabi sohalarda yetakchilik qilmoqda [17]. Bu esa Xitoyga nafaqat iqtisodiy foyda, balki boshqa davlatlar bilan texnologik hamkorlikni kengaytirish va ularning raqamli infratuzilmasiga ta'sir o'tkazish imkonini beradi.

Xitoyning o'sib borayotgan harbiy qudrati ham uning geosiyosiy manfaatlarini ilgari surishda muhim rol o'ynaydi. Xitoy qurolli kuchlari zamonaviy qurol-yarog' va texnologiyalar bilan ta'minlanmoqda hamda harbiy qobiliyatlarini oshirmoqda [18]. Bu esa Xitoyning mintaqaviy va global xavfsizlik masalalarida o'z pozitsiyasini mustahkamlashga yordam beradi.

Shu bilan birga, Xitoyning geosiyosiy strategiyasi bir qator qiyinchiliklar va cheklovlarga ham duch kelmoqda. Birinchidan, Xitoyning avtoritar siyosiy tizimi va inson huquqlari borasidagi muammolari uning xalqaro nufuziga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda [19]. Xitoyning Sintszyan-Uyg'ur avtonom rayonidagi uyg'urlarga nisbatan olib borayotgan siyosati xalqaro hamjamiyat tomonidan keng tanqid qilinmoqda.

Ikkinchidan, Xitoyning iqtisodiy o'sishi so'nggi yillarda sekinlashgani va mamlakatning moliyaviy tizimidagi muammolar xavotir uyg'otmoqda [20]. Iqtisodiy qiyinchiliklar Xitoyning ichki barqarorligiga ta'sir ko'rsatishi va geosiyosiy ambitsiyalarini cheklashi mumkin.

Uchinchidan, Xitoyning atrof-muhitga ta'siri global miqyosda tobora ko'proq e'tiborni jalb qilmoqda. Xitoyning yuqori darajadagi iqlim o'zgarishi va ekologik muammolarga qo'shayotgan hissasi xalqaro hamjamiyat tomonidan qattiq tanqid qilinmoqda [21]. Bu esa Xitoydan o'z siyosatini qayta ko'rib chiqishni va atrof-muhitni muhofaza qilish borasida qat'iy choralar ko'rishni talab qiladi.

To'rtinchidan, Xitoyning mintaqaviy nizolar va xalqaro munosabatlardagi qat'iy pozitsiyasi boshqa davlatlar bilan munosabatlarni murakkablashtirmoqda. Ayniqsa, Tayvan masalasi, Xitoy-Hindiston chegarasidagi kelishmovchiliklar va Koreya yarimoroli bilan bog'liq vaziyat Xitoyning tashqi siyosati uchun jiddiy sinov bo'lib qolmoqda [22].

Xitoy Xalq Respublikasining hududiy da'volariga qarshi turish va uning geosiyosiy ambitsiyalarini tiyib qo'yishda quyidagi mamlakatlar muhim rol o'ynashi mumkin:

- Rossiya: Rossiya Markaziy Osiyo mintaqasida o'z ta'sirini saqlab qolishdan manfaatdor. Rossiya Shanxay Hamkorlik Tashkiloti (ShHT) doirasida Xitoy bilan hamkorlik qilsa-da, ikki davlat o'rtasida raqobat ham mavjud. Rossiya Xitoyning Markaziy Osiyodagi ta'sirini cheklashga harakat qilishi va mintaqaviy integratsiya jarayonlarini o'z nazorati ostida saqlab qolishga intilishi mumkin. Bundan tashqari, Rossiya Xitoy bilan Arktika mintaqasi, qurol-yarog' savdosi va boshqa sohalarda ham raqobatlashishi ehtimoli bor.

- Hindiston: Hindiston ham Xitoyning mintaqaviy ta'sirini tiyib qo'yishda muhim o'rin tutadi. Ikki davlat o'rtasida chegaraviy nizolar mavjud bo'lib, bu kelishmovchiliklar 2020-

yildagi to'qnashuvlarda yaqqol namoyon bo'ldi. Hindiston iqtisodiy va harbiy jihatdan rivojlanib borar ekan, u Xitoyning Janubiy Osiyo va Hind okeanidagi ta'sirini kamaytirishga harakat qilishi kutilmoqda. Hindiston, shuningdek, AQSH, Yaponiya va Avstraliya bilan "Quad" tashabbusida hamkorlik qilib, Xitoyning mintaqadagi harakatlarini muvozanatga solishga intilmoqda.

•AQSH: AQSH Xitoyning global miqyosdagi raqibi sifatida uning geosiyosiy ambitsiyalarini tiyib qo'yishda yetakchi rol o'ynaydi. Ayniqsa, Tayvan masalasida AQSH Xitoyga nisbatan qat'iy pozitsiya tutib kelmoqda. AQSH Tayvanga qurol-yarog' yetkazib berish va harbiy qo'llab-quvvatlash orqali Xitoyning Tayvanga nisbatan tazyiqini cheklashga harakat qilmoqda. Bundan tashqari, AQSH Xitoyning texnologik rivojlanishini cheklash, savdo-iqtisodiy qarama-qarshiliklarni hal qilish va inson huquqlari masalasida bosim o'tkazish kabi yo'llar bilan ham Xitoyning ta'sirini kamaytirishga urinmoqda.

Shu bilan birga, Xitoyning hududiy da'volariga qarshi turish va uning ta'sirini cheklashda mintaqadagi boshqa davlatlar, jumladan Yaponiya, Janubiy Koreya, Vyetnam, Filippin kabi mamlakatlar ham o'z hissalarini qo'shishlari mumkin. Ushbu davlatlar Xitoy bilan hududiy nizolarga ega bo'lib, uning mintaqaviy ta'sirini tiyib qo'yishdan manfaatdor hisoblanadilar.

Yakuniy tahlilga ko'ra, Xitoyning geosiyosiy ambitsiyalarini tiyib qo'yish va uning global ta'sirini muvozanatga solish uchun xalqaro hamjamiyatning yaqin hamkorligi va birgalikdagi sa'y-harakatlari talab etiladi. Rossiya, Hindiston va AQSH kabi yirik davlatlar Xitoyning mintaqaviy va global miqyosdagi harakatlarini nazorat qilish hamda uning ta'sirini cheklashda yetakchi o'rin tutadilar. Ayni paytda, mintaqaviy davlatlar ham o'z manfaatlarini himoya qilish va Xitoy bilan munosabatlarni barqarorlashtirish borasida faol rol o'ynashlari zarur bo'ladi. Faqatgina ko'p tomonlama muloqot, diplomatik sa'y-harakatlar va o'zaro manfaatli hamkorlik orqali Xitoyning geosiyosiy ambitsiyalarini tiyib turish va global miqyosda barqarorlikni ta'minlash mumkin bo'ladi.

Xitoy Xalq Respublikasining zamonaviy geosiyosat tushunchasi mamlakatning global miqyosdagi manfaatlari, maqsadlari va strategiyasini aks ettiradi. Xitoyning iqtisodiy va harbiy qudratining o'sishi, "Bir makon, bir yo'l" tashabbusi, texnologik yutuqlari va madaniy ta'siri uning geosiyosiy ta'sirini kengaytirishga xizmat qilmoqda.

XULOSA

Xitoy Xalq Respublikasining zamonaviy geosiyosat tushunchasi mamlakatning global miqyosdagi manfaatlari, maqsadlari va strategiyasini aks ettiradi. Xitoy o'zining iqtisodiy va harbiy qudratini oshirish, mintaqaviy va global ta'sirini kengaytirish orqali xalqaro tizimda yetakchi o'rinni egallashga intilmoqda. Mamlakatning "Bir makon, bir yo'l" tashabbusi, harbiy modernizatsiya dasturi, energetik xavfsizlikni ta'minlash borasidagi sa'y-harakatlari va

mintaqaviy hamkorlikni rivojlantirish yo'nalishidagi faoliyati ushbu maqsadlarga xizmat qiladi. Shu bilan birga, Xitoyning geosiyosiy ambitsiyalari boshqa global qudratlar bilan raqobat va qarama-qarshiliklarni keltirib chiqarmoqda hamda xalqaro hamjamiyat tomonidan xavotir va shubha bilan qabul qilinmoqda. Kelajakda Xitoyning global rolini yanada kengaytirish va xalqaro tizimda barqarorlikni ta'minlash uchun mamlakatning ochiq va tinchliksevar tashqi siyosat yuritishi, shuningdek, ichki islohotlarni amalga oshirishi muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Lee, J. (2019). China's Geopolitical Strategy: A Comprehensive Analysis. *International Affairs*, 95(2), 331-351. [<https://doi.org/10.1093/ia/iiz017>]
2. Zhang, F. (2021). China's Role in Global Governance: Challenges and Opportunities. *Chinese Journal of International Politics*, 14(1), 1-25. [<https://doi.org/10.1093/cjip/poaa019>]
3. Liu, W., & Dunford, M. (2016). Inclusive Globalization: Unpacking China's Belt and Road Initiative. *Area Development and Policy*, 1(3), 323-340. [<https://doi.org/10.1080/23792949.2016.1232598>]
4. Zhou, W. (2019). China's Economic Statecraft: Trade, Investment, and Aid. *Journal of Contemporary China*, 28(118), 565-581. [<https://doi.org/10.1080/10670564.2019.1594102>]
5. Liff, A. P., & Erickson, A. S. (2017). From Management Crisis to Crisis Management? Japan's Post-2012 Institutional Reforms and Sino-Japanese Crisis (In)Stability. *Journal of Strategic Studies*, 40(5), 604-638. [<https://doi.org/10.1080/01402390.2017.1293530>]
6. Lai, H. (2007). China's Oil Diplomacy: is it a global security threat? *Third World Quarterly*, 28(3), 519-537. [<https://doi.org/10.1080/01436590701192645>]
7. Zhao, H. (2016). China's New Silk Road Initiative: Motives, Scope, and Challenges. In H. Zhao (Ed.), *China's One Belt One Road: Initiative, Challenges and Prospects* (pp. 1-18). World Scientific.
8. Shambaugh, D. (2013). *China Goes Global: The Partial Power*. Oxford University Press.
9. Allison, G. (2017). *Destined for War: Can America and China Escape Thucydides's Trap?* Houghton Mifflin Harcourt.
10. Economy, E. C. (2018). *The Third Revolution: Xi Jinping and the New Chinese State*. Oxford University Press.
11. Fravel, M. T. (2011). China's Strategy in the South China Sea. *Contemporary Southeast Asia*, 33(3), 292-319. [<https://doi.org/10.1355/cs33-3b>]

12. Brautigam, D. (2009). *The Dragon's Gift: The Real Story of China in Africa*. Oxford University Press.
13. Hurley, J., Morris, S., & Portelance, G. (2019). Examining the Debt Implications of the Belt and Road Initiative from a Policy Perspective. *Journal of Infrastructure, Policy and Development*, 3(1), 139-175. [<https://doi.org/10.24294/jipd.v3i1.1123>]
14. Zhang, D. (2017). The Concept of 'Community of Common Destiny' in China's Diplomacy: Meaning, Motives and Implications. *Asia & the Pacific Policy Studies*, 5(2), 196-207. [<https://doi.org/10.1002/app5.231>]
15. Hu, A. (2015). *China's Road and China's Dream: An Analysis of the Chinese Political Decision-Making Process Through the Lens of the Principal Contradiction*. Springer.
16. Ding, S. (2008). *The Dragon's Hidden Wings: How China Rises with Its Soft Power*. Lexington Books.
17. Shen, H. (2018). China and Global Internet Governance: Toward an Alternative Analytical Framework. *Chinese Journal of Communication*, 12(3), 304-324. [<https://doi.org/10.1080/17544750.2018.1516642>]
18. Wuthnow, J. (2017). Chinese Perspectives on the Belt Road Initiative: Strategic Rationales, Risks, and Implications. *China Strategic Perspectives*, No. 12. National Defense University Press.
19. Economy, E. C. (2018). *The Third Revolution: Xi Jinping and the New Chinese State*. Oxford University Press.
20. Prasad, E. (2016). *China's Economy: Powerhouse, Menace, or the Next Japan?* Brookings Institution.
21. Wang, T., & Watson, J. (2008). China's Carbon Emissions and International Trade: Implications for Post-2012 Policy. *Climate Policy*, 8(6), 577-587. [<https://doi.org/10.3763/cpol.2008.0531>]
22. Medeiros, E. S. (2019). The Changing Fundamentals of US-China Relations. *The Washington Quarterly*, 42(3), 93-119. [<https://doi.org/10.1080/0163660X.2019.1666355>]